

סקירה כללית

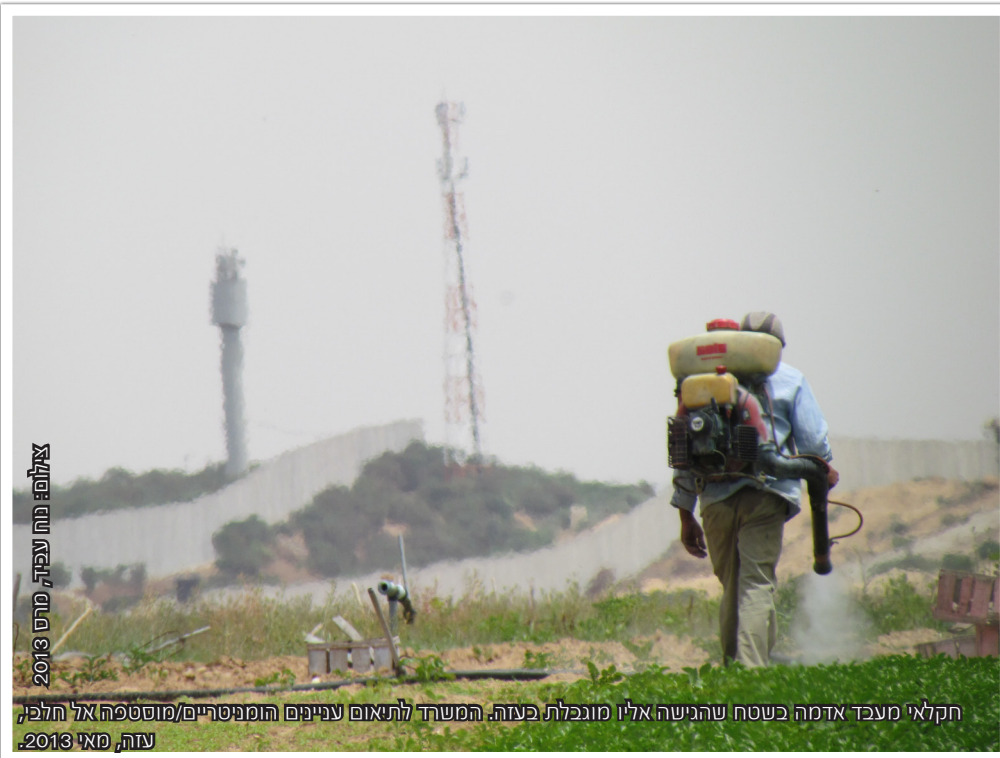
תוכן העניינים

שיפור בגישה לטחני יבשה וים מאז נובמבר 2012.....	3
שיפור בגישה במעברים בעזה.....	5
חששות בשל היעדר אחריות ותקנה בגין הכרות מדווחות של המשפט הבינלאומי במהלך "עמוד ענן".....	7
תמיכה פסיכולוגית-חברתית לילדים בעקבות "עמוד ענן".....	9
גל של אלימות מתנחלים בעקבות הריגת מתנחל.....	12
העתקה של תוואי הגדר בחירבת ג'בארה... 14	14
מיזם חדש מחזק עמידות בקהילות רועים בשטח C.....	15

חודש מאי מציין שישה חודשים להבנות הפסקת האש שחתמו את תקופת ההסלמה במעשי האיבה בין ישראל לפלגים חמושים פלסטינים בנובמבר 2012. ההבנות העניקו סיכוי לשיפור המצב ההומניטרי ברצועת עזה, והחודש מהווה הזדמנות לאמוד את שקרה מאז.

פלגים חמושים פלסטינים מסוימים לא מילאו את תנאי הבנות הפסקת האש, וירי הטילים לעבר דרום ישראל נמשך, ועורר חששות קשים בכל האמור בחוק ההומניטרי הבינלאומי. האויים גינה מעשים אלה בחריפות רבה, גינויים חוזרים ונשנים. האמצעים שנקטה ישראל בתגובה למתקפות

אלה כללו הטלת הגבלות מוגברות על תנועה חופשית של בני אדם וסחורות. אמצעים מגבילים אלה לא ננקטו ישירות נגד הפלגים החמושים האחראיים, אלא פגעו באוכלוסייה האזרחית הרחבה יותר. משום כך, החריפו האמצעים הללו את רמות הפגיעות הקיימות,

צילום: נח עפדי, מרס 2013

חקלאי מעבד אדמה בשטח שהגישה אליו מוגבלת בעזה. המשרד לתאום עניינים הומניטריים/מוסטפה אל הלכני, עזה, מאי 2013.

דגשים מרכזיים

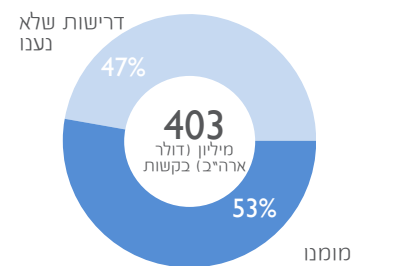
- שיפור בגישה, אך אי-הוודאות האופפת את ההגבלות העכשוויות על טחני יבשה וים בעזה נותרת בעינה.
- רוב התלונות שהוגשו לרשויות הישראליות לאחר "עמוד ענן" נסגרו בלא חקירה פלילית.
- הועלו חששות לנוכח הימנעותם של כוחות ישראלים מהגנה על פלסטינים בעת מתקפות מתנחלים
- קהילה פלסטינית "מצטרפת מחדש" ליתרת הגדה המערבית בעקבות העתקת תוואי הגדר.

נתונים לחודש דצמבר

- 0 אזרחים פלסטינים שנהרגו (כתוצאה מסכסוך ישיר)
- 460 אזרחים פלסטינים שנפצעו (כתוצאה מסכסוך ישיר)
- 219 ילדים פלסטינים במעצר בידי ישראל
- 47 מכנים שנהרסו בגדה המערבית
- 81% בקשות של מסופלים ליציאה מעזה שאושרו על ידי ישראל

מימון הליך הפנייה המשולבת

- 403 מיליון (דולר ארה"ב) בקשות
- 53% מומנו

הגבוהות ממילא, ועוררו חששות ביחס לאיסור על ענישה קולקטיבית, המותווה בחוק ההומניטרי הבינלאומי.

הבנות הפסקת האש כללו התייחסות לאפשרות של הקלה בהגבלות המוטלות זה מכבר על הגישה לשטחים ביבשה ובים. החודש הרחיבו הרשויות הישראליות את שטחי הים הנגישים לדייגים ל-6 מיילים ימיים מהחוף - אות ראוי לציון להתקדמות. הרחבה נוספת ל-12 מיילים ימיים, בהתאם להתחייבות קודמת שישראל קיבלה על עצמה, תאפשר לדייגים לנצל מאגרי דגים רבי ערך ולהגדיל את שלל הדיג בכ-65 אחוזים. רק אז תתחולל התאוששות משמעותית באמת בתעשיית הדיג ובמחייטן של 3,000 המשפחות בעזה התלויות בה.

באופן כללי, בגישת חקלאים לאדמה חקלאית במרחק של בין 300 ל-1,500 מטרים מגדר הגבול של עזה ניכר שיפור מאז נובמבר 2012, כאשר כמה חקלאים מדווחים כי הם מסוגלים להגיע לאדמות שהיו מחוץ לתחום זה שנים. עם זאת, בשל היעדר בהירות בדבר היקפן של ההגבלות הקיימות ואי-היציבות הנמשכת, חוששים חקלאים ודייגים רבים להשקיע בשטחים שנעשו נגישים לא מכבר, עובדה המצמצמת את השפעתן החיובית של ההקלות האחרונות על מחייתם של תושבים. עדיין קיימים חששות ביחס לשימוש בכוח ליישום הגבלות גישה בשטחים אלה. חקלאים מסוימים הסתכנו בהיתקלות באש חיה של צה"ל על מנת לקצור יכולים.

כמו כן, מאז דצמבר 2012 אפשרו הרשויות הישראליות את כניסתה, דרך המעברים הרשמיים, של כמות קטנה של חומרי בניין עבור המגזר הפרטי בעזה. עם זאת, מעבר הסחורות הרשמי המתפקד היחיד (כרם שלום) היה סגור במשך כ-50 אחוזים מהזמן בחודשים מרס ואפריל, לרבות בתגובה על ירי טילים פלסטיני, וסגירה זו הובילה למחסורים זמניים בפריטי יסוד, לרבות גז בישול, פירות טריים ומוצרי חלב. החודש השתפר המצב, והמעבר היה פתוח כמעט בכל ימי הפעולה המתוכננים.

הבנות הפסקת האש לא כללו צפי להקלה של ההגבלות רבות השנים על תנועת בני אדם אל עזה וממנה דרך ישראל (מעבר ארז). יתרה מכך, בחודשים מרס ואפריל הוגבלה הגישה עוד יותר, בעיקר למקרי חירום הומניטריים ונוסעים בינלאומיים בלבד. אף שההגבלות הנוספות הללו הוסרו במאי, הגישה לרצועת עזה מדרום הידרדרה הואיל ואנשי ביטחון מצריים סגרו את מעבר רפיח באופן לא רשמי למשך כשבוע, בעקבות תקרית חטיפה בחצי-האי סיני.

שישה חודשים מאז הפסקת האש, האחריותיות בגין הפרות מדווחות של החוק ההומניטרי הבינלאומי במהלך מעשי האיבה בחודש נובמבר, שאותן ביצעו ישראל ופלגים חמושים פלסטינים, נותרת חמקמקה. על פי המידע הזמין, שני הצדדים לא פתחו בחקירות יעילות של מקרי מוות או פציעה של אזרחים במהלך מעשי האיבה.

למרות התקדמות מה בתחומים מסוימים בששת החודשים האחרונים, המצב ברצועת עזה נותר שביר. תושבי עזה חווים תסכול גובר לנוכח היעדר כל שיפור משמעותי בחיי היום-יום שלהם. במיוחד לא מומשו הציפיות להסרת ההגבלות על תנועה חופשית של

בני אדם וסחורות, הדרושה לתמיכה בצמיחה כלכלית אמיתית, שיפור הביטחון התזונתי והפחתת התלות בסיוע.

בתחום זה קיימים מספר אמצעים קונקרטיים שישראל יכולה לנקוט - אמצעים היכולים לחולל שיפור מיידי במצב ההומניטרי ברצועת עזה, בעודם מביאים בחשבון את צרכיה הביטחוניים של ישראל. אלה כוללים הקלה משמעותית בהגבלות המוטלות על שטחים ביבשה ובים, והרשאה של זרימת סחורות ובני אדם בין עזה לגדה המערבית, במידה הרבה ביותר האפשרית ובכפוף לתנאים המותווים במשפט הבינלאומי.

כמו כן דרושה פעולה דחופה, הן מצד הרשויות הישראליות והן מצד הרשויות בפועל ברצועת עזה, לדרישת דין וחשבון ממי שמפרים את החוק ההומניטרי הבינלאומי. את החקירות בדבר האשמות יש לנהל בכפוף לאמות מידה של אי-תלות, חוסר פניות, יסודיות, מיידיות, יעילות ושקיפות, ויש להסיר מכשולים ממשיים ונוהליים המונעים תקנה יעילה.

הפסקת האש סיפקה הזדמנות ממשית לשנות את המצב כשטח לתועלתה של האוכלוסייה האזרחית בעזה ובדרום ישראל. מן הראוי שלא להחמיץ להזדמנות זו.

שיפור בגישה לשטחי יבשה וים מאז נובמבר 2012

ההגבלות הקיימות אפופות באי-ודאות משמעותית

מאז הכנות הפסקת האש שהושגו בנובמבר 2012 בין ישראל לחמאס (הסכם נובמבר), יש לחקלאים ולדייגים גישה רבה יותר, בהשוואה לתקופה הקודמת, לשטחים שהיו מוגבלים קודם לכן. עם זאת, הגבלות הגישה הנותרות, המצטרפות למידה משמעותית של אי-ודאות וחוסר יציבות, המשיכו לכגוע במחייתם של בני אדם.

החודש הרחיבה ממשלת ישראל, שוב, את שטחי הדיג המותרים לדייגי עזה ל-6 מיילים ימיים מהחוף. גבול זה, שנקבע בעקבות הסכם נובמבר, צומצם ב-21 במרס 2013 ל-3 מיילים ימיים, על פי הודעה של ממשלת ישראל "בתגובה" לירי טילים על ידי פלגים חמושים פלסטינים. התנודות שחלו בעת האחרונה בהגבלות הגישה הנאכפות בים מעוררות בדייגים חששות שלא יוכלו לנצל כיאות את ההשקעות שהשקיעו בהקשר של הקלת ההגבלות.¹

לדברי ארגון המזון והחקלאות, מרגע יישומו של גבול 6 המיילים הימיים בשטחי דיג נצפו רווחים כלכליים ברורים. אף שהדייגים הפסידו שני שלישים מעונת דיג הסרדינים שלהם (אפריל - יוני), ההרחבה ל-6 מיילים ימיים ב-21 במאי אפשרה לדייגים להגיע בחלק מהחודש ללהקות סרדינים המצויות במים עמוקים יותר. מעריכים כי סך שלל הדיג החודש היה 475 טונות, גבוה ב-76 אחוזים מהנתון המקביל במאי 2012 (269 טונות), שבו היה הגבול 3 מיילים ימיים מהחוף. יחד עם זאת, סך שלל הדיג במאי 2013 הינו רק 73 אחוזים מהשלל הממוצע (655 טונות) שנלכד בתקופות שבהן יכלו דייגים להגיע באופן עקבי למרחק 6 מיילים ימיים (מ-2006 עד 2009).

אי-ודאות אופפת גם את הגישה לשטחים ביבשה, הממוקמים לאורך הגדה המפרידה בין ישראל לרצועת עזה. לפני נובמבר 2012 אכפו הרשויות הישראליות לאורך הגדר "שטח

*את המידע לחלק זה של הדוח סיפקו משרד הנציב העליון לזכויות אדם וארגון המזון והחקלאות, בשם כוחות המשימה לענייני הגנה ולענייני ביטחון, בהתאמה.

אסורי שרשמית הוכרז כי הוא מכסה שטחים במרחק של עד 300 מטרים מהגדר, אך למעשה נאכף למרחק של עד 500 מטרים מהגדר. בנוסף, גם הגישה לאדמה במרחק של מאות מטרים מעבר לכך הייתה מסוכנת ולא ודאית, בשל תקריות ירי על ידי כוחות ישראלים. תנאים אלה מנעו או שיבשו גישה לכ-35 אחוזים מהאדמה החקלאית של עזה.

בעקבות הסכם נובמבר, הודיע מתאם פעולות הממשלה בשטחים (מתפיש) לקהילה ההומניטרית, במספר הזדמנויות, כי חקלאים יורשו להגיע ברגל לשטחים במרחק של עד 100 מטרים מהגדר.² עם זאת, מאוחר יותר סתר דובר צה"ל מידע זה ומסר כי הגישה למרחק של 300 מטרים מהגדר תיאסר.³ כרגע אין מידע פומבי זמין המתווה את המדיניות הישראלית בדבר גישה לשטחים שלאורך הגדר, ואין מנגנון תיאום ברור הידוע לכלל הציבור. חקלאים רבים מדווחים כי הם מסתמכים על מה שהם רואים או שומעים מאחרים, על מנת להחליט לאילו שטחים הם יכולים להגיע, נוהג התורם לתחושה כללית של אי-יציבות ולהיעדר בהירות ביחס לגישה עתידית ולקיימות של מקורות המחייה.

מעקב וניתוח תחיליים שביצע כוח המשימה לענייני הגנה מאז נובמבר 2012 מצביעים על כך שכרוב השטחים, חקלאים אינם יכולים להגיע לשטחים במרחק של פחות מ-300 מטרים מהגדר.⁴ בקומץ המקרים שבהם יכלו חקלאים להגיע לשטחים המרוחקים פחות מ-300 מטרים מהגדר (לרוב במרחק של עד 200 מטרים מהגדר), נאסר עליהם להשתמש במיכון, כגון טרקטורים, כך שלא ניתן להשתמש בחלק מהשטח משום שתחילה יש לשקמו לעיבוד חקלאי. במקרים אחדים שדווחו למשרד לתיאום עניינים הומניטריים הביאו חקלאים מיכון אל האזור בטווח 300 מטרים מהגדר, כשהם מסתכנים אגב כך בירי, כדי שיוכלו להשתמש בקרקע.

עם זאת, ככלל, מאז נובמבר 2012 חל שיפור בגישת חקלאים לשטחים במרחק של בין 300 ל-1,500 מטרים מהגדר ברחבי רצועת עזה. בכמה אזורים מסוגלים כעת חקלאים להגיע לאדמות שהיו מחוץ לתחום במשך שנים. בשטחים אחרים מדווחים חקלאים כי הם יכולים להגיע לאדמותיהם בתכיפות רבה יותר, להישאר מאוחר יותר או להביא עובדים שיעזרו להם. כן מדווחים חקלאים ורועים על תחושת ביטחון גבוהה יותר בעת שהם מעבדים את אדמותיהם.

בכמה מקרים דיווחו חקלאים כי לקחו על עצמם חובות כבדים על מנת לעבד את האדמה שנעשתה נגישה לא מכבר. עם זאת, חקלאים אחרים, שראו בעבר את יכוליהם נהרסים פעם אחת או יותר, דיווחו כי הם נרתעים מלהשקיע השקעות משמעותיות, מחשש שהמצב הביטחוני עלול להידרדר וכי הגבלות הגישה יוחמרו מחדש. הועלו בקשות להמשך הנוכחות והניטור בשטחים שנפתחו לא מכבר לגישה, במיוחד בעונת הקציר. כמו כן, איכרים ואחרים הדגישו בעקביות את הצורך שלהם בתמיכה חומרית לזרעים ולתשתיות, שתאפשר להם להשתמש באדמה שכעת הם יכולים להגיע אליה.

יתרה מכך, חקלאים ממשיכים להביע חשש בדבר ביטחונם הפיסי, בשל השימוש המתמשך שעושים כוחות ישראלים באש חיה על מנת לאכוף את הגבלות הגישה. מאז כניסתו של הסכם נובמבר לתוקף, נהרגו בשטחים שהגישה אליהם מוגבלת ביבשה ארבעה אזרחים

מעקב וניתוח תחיליים שביצע
כוח המשימה לענייני הגנה
מאז נובמבר 2012 מצביעים
על כך שכרוב האזורים
חקלאים אינם יכולים להגיע
לשטחים במרחק של פחות
מ-300 מטרים מהגדר

נובמבר 2012

ים

יבשה

<p>3 מיילים ימיים מהחוף</p>	<p>0-300 מטרים, הופך רשמית כ"אזור אסורי, במגעל מאקף למרחק של 500 מטרים 500 מטרים - 1/1.5 ק"מ, שטח "סיכון גבוה"</p>
<p>6 מיילים ימיים מהחוף (מה-21 במרס - 21 במאי 2013 צומצם הבמול שוב ל-3 מיילים ימיים)</p>	<p>לא מיזשמים אמצעים עקביים באופן כללי: 0-100 מטרים "אזור אסורי לחלוטין; 100-300 מטרים; איסור על כלי רכב, גישה מינימלית; 300 מטרים ומעבר: שיפור בגישה, אף שבמקומות מסוימים ההגבלות חלות למרחק של יותר מ-300 מטרים. יריות אזהרה נמשכות במקומות מסוימים, במיוחד בתחום 300 מטרים מהגדר.</p>

פלסטינים⁵ ו-108 בני אדם נוספים, 22 מהם ילדים, נפצעו. רוב המקרים הללו התרחשו בתחום 300 מטרים מן הגדר, בחודש שלאחר הפסקת האש. מכלל הנפגעים, הרוג אחד ולפחות 10 מהפצועים היו חקלאים. שלושה בני אדם נוספים מכלל הפצועים אספו פסולת בניין וגרוטאות מתכת, ואחד הפצועים היה רועה כבשים. נוכחות נפלי מלחמה ממשיכה גם היא לעורר חשש.

שיפור בגישה כמעברים בעזה

לאחר סככים מרובים של החמרת ההגבלות

שיפור לעומת חודשים קודמים - במאי 2013 היו מעברי כרם שלום וארז פתוחים בכל ימי הפעולה המתוכננים, מלבד ה-14 וה-15 במאי, שבהם היו סגורים לרגל חג. זאת לאחר יותר מחודשיים של החמרת ההגבלות על תנועת בני אדם וסחורות אל תוך רצועת עזה וממנה.

בסך הכול, בתקופה שלאחר הפסקת האש מן ה-21 בנובמבר 2012 בין ישראל לחמאס הייתה הגישה לרצועת עזה מעורבת. אחרי הקלה תחילית ומוגבלת שנועדה לאפשר ייבוא חצץ לעזה, סגרו הרשויות הישראליות את מעבר כרם שלום בהזדמנויות רבות. סגרים אלה הדגישו את פגיעותה של אוכלוסייה התלויה בנקודת מעבר אחת לכניסת סחורות מישראל או מיתרת השפ"כ.

בשלהי דצמבר 2012 החלה ישראל להרשות את כניסתם של 20 מטעני חצץ ביום עבור המגזר הפרטי. היה זה היבוא הראשון מסוג זה עבור המגזר הפרטי מאז תחילת המצור ביוני 2007; מאז יוני 2010 התירה ישראל את כניסתה של כמות מוגבלת של חומרי בניין דרך מעבר כרם שלום, אבל רק עבור מיזמים בינלאומיים מאושרים. האיסור על יבוא של

חומרי בניין אחרים, כגון מלט ומוטות פלדה, דרך כרם שלום עבור המגזר הפרטי נותר בתוקפו. בדומה לכך, גם מצרים החלה להתיר יבוא של חומרי בניין דרך מעבר רפיח - החומרים מיועדים אך ורק למיזמים במימון ממשלת קטאר. מעבר רפיח, מצידו, לא שימש להעברת סחורות מאז אוגוסט 2005, למעט מספר מוגבל של פריטים הומניטריים, בעיקר תרופות.

עם זאת, החל משלהי פברואר 2013 סגרה ישראל את מעבר כרם שלום בארבע הזדמנויות נפרדות, בתגובה לירי טילים על ידי פלגים חמושים פלסטינים לעבר דרום ישראל. סגרים אלה, יחד עם מספר פעמים שבהן נסגר המעבר לרגל חגים בישראל וכן סגרים שוטפים מתוכננים, הביאו לסגירתו הממושכת של מעבר כרם שלום בכמה הזדמנויות. בין ה-27 בפברואר ל-30 באפריל היה מעבר כרם שלום סגור במשך 37 מתוך 63 ימים (כולל 13 ימי סגר בתגובה על ירי טילים, 3 לרגל חגים ו-18 סגרים מתוכננים בסופי שבוע).

הסגירה החוזרת ונשנית והלא סדירה של מעבר כרם שלום גרמה למחסורים בפריטי יסוד, ביניהם גז לבישול, פירות טריים ומוצרי חלב, המהווים כ-40 אחוזים מכלל הסחורות הנכנסות לעזה. כמו כן לא ניתן היה לייצא מעזה מספר גידולים חקלאיים לייצוא, ביניהם עגבניות שרי, עשבי תיבול ופרחים טריים, עובדה שפגעה במחייטם של מספר חקלאים עזתיים. במהלך עונת יצוא תות השדה האחרונה (דצמבר 2012 - פברואר 2013) יצאו את רצועת עזה דרך מעבר כרם שלום רק 24% מסך הכמות שיוצאה בתקופה המקבילה בשנים 7-2006, לפני הטלת המצור.⁶ בדומה לכך, גם מאמצי שיקום בינלאומיים נפגעו במהלך הסגרים האחרונים, שגרמו לעיכובים ולתוספת עלויות ביישום מיזמים.

עקב סגירתם של כל מעברי היבשה אחרים בין ישראל לעזה בין 2007 ל-2010, תלויה גישת סחורות לעזה בפעולתו הסדירה של מעבר כרם שלום. נודעת לכך חשיבות מיוחדת לאור העובדה שמעבר כרם שלום פועל ממילא בקיבולת מופחתת, לעומת מסופי מטען אחרים בין ישראל לשפ"כ. מעבר כרם שלום פועל בין יום ראשון לחמישי, מ-07:00 עד 16:30, בעוד שארבעת המעברים המסחריים בין הגדה המערבית לישראל - תרקומיא, ביתוניא, גילמה וטייבה - פועלים שעות רבות יותר במשך השבוע, חלקם עד 22:00, וכולם פועלים בימי שישי, ומאפשרים גישה ותנועה רבות יותר של סחורות ומוצרים.

יחד עם סגירתו של מעבר כרם שלום, מאז הכרזת הפסקת האש צומצמה פעמים אחדות גם פעילותו של מעבר ארז. במהלך הסגרים החריגים בין שלהי פברואר לאפריל הוגבל מעבר ארז למקרי חירום הומניטריים, נתינים בינלאומיים, ובמספר ימים ליציאתם של בעלי תעודות זהות של הגדה המערבית וירושלים מעזה. במשך תקופה זו לא הורשו מקרים רפואיים לא דחופים ואנשי עסקים פלסטינים לעבור. כתוצאה מכך פחת נפח העוברים במעבר מממוצע חודשי של 5,000 בני אדם בקירוב שיצאו את עזה דרך מעבר ארז בינואר ופברואר 2013, ל-4,300 ו-4,500 בני אדם במרס ואפריל, בהתאמה.

גם הגישה לעזה מדרום הוגבלה לאחרונה. בין ה-17 ל-22 במאי סגרו אנשי ביטחון מצריים את מעבר רפיח באופן בלתי רשמי, בעקבות חטיפתם של שבעה מאנשי הכוחות המצריים

עקב סגירתם של כל מעברי היבשה אחרים בין ישראל לעזה בין 2007 ל-2010, תלויה גישת סחורות לעזה בפעולתו הסדירה של מעבר כרם שלום

בחצי-האי סיני. מעבר רפיח משמש נקודת הגישה המרכזית של עזה לעולם החיצון, לאור ההגבלות על תנועת פלסטינים דרך מעבר ארז ואל ישראל. לאחר פתיחתו מחדש של מעבר רפיח, יכלו כ-4,500 נוסעים פלסטינים שנתקעו בעברו המצרי של המעבר להיכנס לעזה, ו-5,000 נוסעים אחרים, ביניהם מקרים רפואיים, יצאו את עזה בשבוע שלאחר מכן. בנוסף, מאז ה-19 במאי הטילו בעלי תפקידים מצריים סגר לא רשמי על מעבר ניצנה, המעבר המסחרי העיקרי בין ישראל למצרים, ששימש גם להקל את העברתו של הדלק תרומת קטאר לעזה; עם זאת, מאז ה-22 במרס 2013 לא בוצעו העברות דלק בשל המצב הביטחוני בסיני.

חששות בשל היעדר אחריות ותקנה בגין הפרות מדווחות של המשפט הבינלאומי במהלך "עמוד ענן"

שישה חודשים אחרי מבצע "עמוד ענן", אחריות ותקנה יעילה עבור הפרות מדווחות של החוק ההומניטרי הבינלאומי, שביצעו ישראל ופלגים חמושים פלסטינים במהלך המשבר, עדיין חמקמקות. בין ה-14 ל-21 בנובמבר 2012 נהרגו בעזה ובדרום ישראל לפחות 174 פלסטינים⁷ ושישה ישראלים. מבין ההרוגים הפלסטינים, מאמינים כי 101 היו אזרחים, ביניהם 14 נשים ו-36 ילדים. מבין ההרוגים הישראלים, ארבעה היו אזרחים. בנוסף נפצעו 1,046 פלסטינים ו-239 ישראלים, רובם אזרחים. ברצועת עזה, 382 בתים נהרסו או סכנו נזק כבד.

אי-היכולת לפתוח בחקירה יעילה של מקרי מוות או פגיעה של אזרחים, והשפעתם המצטברת של מכשולים מהותיים ונוהליים על קורבנות המבקשים פיצוי על הנזק שסבלו, מעוררים חששות בדבר אחריות ותקנה יעילה. דרושה פעולה דחופה מצד הרשויות הישראליות והרשויות בפועל בעזה, בכדי לוודא כי חקירות ייערכו על פי אמות המידה של אי-תלות, חוסר פניות, יסודיות, מיידיות, יעילות ושקיפות, וכי המחסומים המהותיים והנוהליים המונעים תקנה יעילה יסולקו.

רוב התלונות שהוגשו לרשויות הישראליות נסגרו בלא פתיחה בחקירה פלילית; מחסומים פוגעים ביכולתם של פלסטינים לבקש תקנה⁸

ארגוני זכויות אדם פלסטיניים, ישראלים ובינלאומיים תיעדו האשמות בדבר תקריות שבהן נהרגו או נפצעו אזרחים או שרכושם הושמד על ידי כוחות ישראלים במהלך שמונת ימי הסכסוך, באופן הנוגד את החוק ההומניטרי הבינלאומי. כמה ארגונים בעזה מספקים סיוע משפטי בכדי לאפשר לקורבנות לדרוש אחריות באמצעות חקירות פליליות, ולהעניק להם גישה לתקנה בגין הנזק שסבלו. יחד עם זאת, קיימים חששות כבדים כי ישראל טרם נקטה אמצעים מספיקים לחקור את ההאשמות הללו, להבטיח אחריות ולספק לקורבנות תקנה יעילה.

ארגוני זכויות אדם בעזה הגישו למערכת המשפט הצבאית הישראלית 96 תלונות בדבר הפרות לכאורה של החוק ההומניטרי הבינלאומי במהלך המשבר בחודש נובמבר, וקראו לחקירתן. ב-11 באפריל 2013 פרסם הפרקליט הצבאי הראשי של צה"ל (פצ"ר), האחראי

*את המידע על פעולותיהן של הרשויות הישראליות סיפק משרד הנציב העליון לזכויות אדם, בהתבסס על עדכון שהתפרסם מטעם כוח המשימה לענייני הגנה ב-21 במאי 2013.

לבדיקה ולחקירה של האשמות כאלה, דיווח על מצב החקירה שבדקה את התלונות בדבר הפרות לכאורה שהוגשו בנובמבר. ב-65 תקריות בקירוב קובע הפצ"ר כי לא נמצא בסיס לפתיחה בחקירה פלילית. ברוב המקרים לא נמסר מידע שיצדיק את החלטת הפצ"ר לסגור את התיק. כאשר ניתנות הצדקות, הן כלליות בטבען ואינן כוללות הסברים משמעותיים. ההחלטות בשאלה האם לפתוח בחקירה פלילית של 15 תקריות אחרות בקירוב עדיין תלויות ועומדות.

נכון להיום ענה הפצ"ר במכתב על 25 מהתלונות שהוגשו על ידי ארגוני זכויות אדם בעזה, קבע ב-11 מקרים כי התיק נמצא בבדיקה, וב-14 מקרים כי אין ראיות שיצדיקו פתיחה בחקירה פלילית. שוב, המידע שניתן היה כללי ומעורפל.

בין התיקים שנסגרו בלי חקירה פלילית היה המקרה של משפחת א-דלו, שביתה היה מטרה לתקיפה אווירית ישראלית ב-18 בנובמבר 2012. בתקיפה נהרגו 12 בני אדם, ביניהם חמישה ילדים וארבע נשים. במקרה זה קבע הפצ"ר כי המתקפה בוצעה נגד "פעיל טרור בכיר וכמה מחבלים נוספים" וכי מידת הנזק לאזרחים לא נחזתה מראש. יחד עם זאת, המענה אינו כולל פרטים עובדתיים שיתמכו בטענות אלה. ארגוני זכויות אדם החוקרים את המקרה לא חשפו כל מידע שיצביע על כך שהתקיפה כוונה נגד מטרה צבאית, ותגובת הפצ"ר אינה מספקת פרטים שבאמצעותם ניתן יהיה לבדוק את טענתו. יתרה מכך, בהתחשב בעובדה שהבית בן שלוש הקומות קרס, וכי רבים מן הבתים הקרובים ניזוקו, הפצ"ר אינו מסביר כיצד לא ניתן היה לחזות מראש את מידת הנזק לאזרחים.

כן מבקשים תושבי עזה כיצוי עבור מקרים של מוות, פגיעה ונזק לרכוש הנובעים מהפרות אפשריות במהלך המבצע הצבאי. עד עתה הגישו ארגוני זכויות אדם בעזה למשרד הביטחון הישראלי הודעה על כוונתם להגיש תביעות אזרחיות בשם הקורבנות ב-298 מקרים כאלה.

על מנת לתבוע פיצויים במערכת בתי המשפט האזרחית הישראלית, על הקורבנות הפלסטינים ועורכי דינם למלא המוני דרישות נוהליות, ולהתמודד עם מכשולים משפטיים הנעשים בלתי עבירים יותר ויותר. המחסומים הנוהליים כוללים הגבלות זמן מכבידות, דרישות בלתי ניתנות למילוי הנוגעות למתן ייפוי כוח של לקוחות עזתיים לעורכי דין ישראלים, וערכויות שהתובעים נדרשים לשלם לבית המשפט הגבוה.⁹

בנוסף על מחסומים נוהליים, החוק הישראלי פוטר את המדינה מכל אחריות אזרחית ליימנע שנגעשה במהלך מבצע צבאי של צה"ל.¹⁰ בפברואר 2013 דחה בית המשפט המחוזי בבאר שבע 15 תביעות אזרחיות שהגישו ארגוני זכויות אדם בעזה, בהן ביקשו פיצויים על מקרי מוות, פגיעה והפסד חומרי שסבלו אזרחים פלסטינים במבצעים צבאיים קודמים. בית המשפט הסתמך על הפטור מאחריות שניתן למדינה בגין מעשים שנעשו במהלך מבצעים צבאיים, ועל אי מילוי של דרישות נוהליות הנוגעות לייפוי כוח. תקדים משפטי זה מהווה פגיעה קשה בזכותם של קורבנות לגישה לתקנה יעילה ולצדק, לרבות בנוגע למשבר בחודש נובמבר.

דרושה פעולה דחופה מצד הרשויות הישראליות והרשויות בפועל בעזה, לוודא כי חקירות ייערכו על פי המשפט הבינלאומי.

אין ראיות לכך שהרשויות בפועל בעזה מנהלות חקירות

באשר לרשויות בפועל בעזה, אין ראיות לניסיונות לחקור הפרות לכאורה של המשפט הבינלאומי שביצעו פלגים חמושים פלסטינים, ואשר השפיעו לרעה על ישראל ועל אזרחים פלסטינים. אף שהרשויות בפועל מסרו על מוכנותן לחקור תקריות של הרג משתפי פעולה לכאורה, אין מידע זמין נוסף על ביצוע של פעולות חקירה כלשהן. בדומה לכך, אין מידע זמין ביחס להאשמות שיתירו לישראל או לקורבנות שהם אזרחים פלסטינים לתבוע פיצויים.

תמיכה פסיכולוגית-חברתית לילדים בעקבות "עמוד ענן"

עדיין קיים פער בתמיכת מומחים עבור מי שנפגעו קשות מן המשבר

לחשיפה לשמונה ימים של סכסוך מזוין אלים, בנובמבר 2012, נודעה השפעה הרסנית על רווחתם הפסיכולוגית-חברתית של עשרות אלפי ילדים ומתבגרים ברצועת עזה. בכדי לעצב תגובה פסיכולוגית-חברתית, נערכו מייד אחרי ה-21 בנובמבר שני אומדני מפתח מהירים: האומדן המהיר של כוחות המשימה בשפ"כ ואומדן מהיר פסיכולוגי-חברתי.

האומדן המהיר הפסיכולוגי-חברתי, שסקר דגימה של 545 ילדים וילדות שחיו במהלך מעשי האיבה ב-35 האזורים בעזה שספגו את הפגיעה הקשה ביותר, חשף מצוקה פסיכולוגית-חברתית קשה. האומדן מצא כי ילדים שנפצעו, שהבתים שבהם התגוררו נהרסו או ניזוקו, או שהיו עדים למספר אירועים אלימים (התפוצצויות של פצצות, בני אדם שנפצעו או נהרגו ורכוש שניזוק או נהרס) היו בקדימות להתערבות. כן הצביע האומדן על כך שהסכסוך השפיע באופן שונה על בנים ובנות, כאשר הבנים הפגינו יותר תסמינים רגשיים, כגון

*חלק זה נמסר על ידי קרן החירום הבינלאומית של האו"ם לילדים (יוניצף)

רמות כחד מוגברות, בעוד שהבנות הפגינו יותר תסמינים גופניים, כמו שינוי משמעותי בתיאבון או עצבנות. ילדים גדולים יותר הושפעו באופן מידתי יותר מילדים צעירים יותר.

בתגובה, פיתחו קרן החירום הבינלאומית של האו"ם לילדים וארגונים שותפים, כחלק מתגובה

הומניטרית רחבה יותר, מיזם שנועד לספק התערבות פסיכולוגית-חברתית שתמתן את השפעות הטראומה, תקל מצוקה פסיכולוגית-חברתית ותחזק את עמידותם של 95,000 ילדים ומתבגרים, 25,000 מטפלים ו-500 אנשי מקצוע. קרן החירום הבינלאומית של האו"ם לילדים תומכת בשני ארגוני חברה אזרחית מקומיים השותפים לה, המרכז הפלסטיני לדמוקרטיה וליישוב סכסוכים והמרכז ההתפתחותי "מען", ומסייעת להם להרחיב את ההתערבויות הפסיכולוגיות-חברתיות הקיימות שלהם. בנוסף על כך ניתנת תמיכה למשרד החינוך, כדי לאפשר לו לפרוש את 420 יועצי בית הספר הקיימים שלו ב-397 בתי הספר, ולספק תמיכה פסיכולוגית-חברתית לילדים שהשפעת הסכסוך עליהם הייתה הקשה ביותר.¹¹ המיזם מתאפשר הודות לתמיכת קרן החירום המרכזית של האו"ם.

המיזם הנוכחי מתבסס על העבודה שביצעו קרן החירום הבינלאומית של האו"ם לילדים והארגונים השותפים מאז סופו של מבצע "עופרת יצוקה" בינואר 2009, במטרה להקים בעזה מערכת תגובה פסיכולוגית-חברתית מקיפה לילדים ולמתבגרים ולאפשר להם להתמודד טוב יותר עם מצוקה קיצונית, ולבנות עמידות.¹² בעזרת תמיכה כספית מהשירות ההומניטרי של האיחוד האירופי (ECHO), ולאחרונה מממשלת יפן והוועד הלאומי הצרפתי למען קרן החירום הבינלאומית של האו"ם לילדים, מערכת תגובה זו כוללת 21 מרכזי משפחה לילדים צעירים יותר, 15 מרחבים ידיוותיים למתבגרים¹³ לילדים בגילים שבין 12 ל-17, וחמישה צוותי חירום לתמיכה פסיכולוגית-חברתית. צוותי החירום לתמיכה פסיכולוגית-חברתית מספקים ייעוץ במסגרת "אחד על אחד" ובקבוצות קטנות בכל רחבי עזה. הם המשיכו לפעול בשמונת ימי ההסלמה הצבאית, וביקרו יותר מ-100 ילדים ומשפחות למרות הסיכונים הנלווים לתנועה בעת הפצצות. התערבויות פסיכולוגיות-חברתיות מנוהלות בכיקוחה של קבוצת העבודה לבריאות הנפש ולטיפול פסיכולוגי-חברתי, בניהול ארגון הבריאות העולמי וקרן החירום הבינלאומית של האו"ם לילדים. כמו כן, מוודאים שהפעולות יתקיימו תוך תיאום ושיתוף עם משרד הרווחה ושתי רשתות להגנת הילד, וכן משרד החינוך ומשרד הבריאות בעזה. נכון לסוף אפריל 2013 הגיע המיזם ליותר מ-60,000 ילדים, מחציתם בנות. בנוסף, פעילויות ספציפיות המיועדות לחזק כישורי הורות הגיעו ליותר מ-10,000 מטפלים, כמעט שליש מהם גברים.

עדיין קיים פער בשיפור ההפניה והניהול של מקרים חמורים יותר.

עדיין קיים פער בשיפור ההפניה והניהול של מקרים חמורים יותר. בהתבסס על האומדנים המהירים שתוארו לעיל, סביר להניח שאלפי ילדים סבלו טראומה קשה, אבל יש גבול למה שתגובה ממוקדת בקהילה יכולה להשיג. מערכת הפנייה טובה יותר, וכן ניהול מקרים טוב יותר והכשרה של אנשי מקצוע בתחום בריאות הנפש, יעניקו לילדים שנפגעו קשה ביותר ממשבר הומניטרי זה ואחרים סיכוי טוב יותר לשקם את רווחתם הפסיכולוגית-חברתית.

מקרה מבחן: איסרא, בת 9

איסרא בת התשע גרה בבית להיא שבצפון עזה. בעת המשבר בחודש נובמבר שהתה איסרא עם סבתה, כשטח ליד ביתה הותקף בטילים ישראלים. סבתה נפצעה במתקפה מרסיסים ואיבדה את מאור עיניה. האירוע השפיע על איסרא קשות מבחינה פסיכולוגית, כפי שמעידה שורה של תסמינים, ביניהם אובדן תיאבון, סיוטים, ירידה בהישגים בלימודים ובהשתתפות בכיתה, נטייה לבכות בלא סיבה ברורה, העדפה להישאר לבד בבית והתרחקות מחברותיה.

איסרא נכללה בקבוצת פעילות טיפולית בניהול ארגון שותף לקרן החירום הבינלאומית של האו"ם לילדים, המרכז הפלסטיני לדמוקרטיה וליישוב סכסוכים, המיושמת כחלק מעבודתם של צוותי החירום הפסיכולוגיים-חברתיים. אף שבמפגשי הטיפול הקבוצתיים הושגה התקדמות מסוימת, במצבה הפסיכולוגי-חברתי הכולל של איסרא לא ניכר שיפור משמעותי.

כתוצאה מכך הופנתה איסרא לטיפול פרטני, במסגרתו קיבלה תמיכה אישית יותר שהתבססה על תוכנית טיפול אישית פרטנית. תוכנית הטיפול סייעה לאיסרא לדון בהתנסות שעברה, בפחדיה ובמחשבות השליליות שלה ולהתחיל לעבד אותם. כמו כן ביקר המטפל בבית ספרה של איסרא וביקש את תמיכתם של מוריה, בכדי לשפר את רווחתה הפסיכולוגית-חברתית באמצעות הבנה ועידוד. אחרי פגישות מעקב החלה איסרא לישון טוב יותר, וחוותה פחות סיוטים. גם בהישגיה בבית הספר חל שיפור ועניינה בהכנת שיעורים שב וניעור בהדרגה. גם בבית חל שיפור ביחסיה עם אחיה ואחיותיה; היא ידידותית וסבלנית יותר, ושוב רוצה לשחק איתם. והיא גם מבלה כעת יותר בחברת חברותיה.

פגישות המעקב נמשכו על מנת לוודא שאיסרא מקבלת תמיכה פסיכולוגית-חברתית נאותה שתאפשר את החלמתה המלאה. בלא תמיכתו של הצוות הפסיכולוגי-חברתי, היה סיכוי משמעותי שההשפעות השליליות של הטראומה שחוותה איסרא היו מחוללות נזק רב יותר, ואולי אף גורמות לה לנשור מהלימודים ומסכנות את סיכוייה לקריירה ולהיחלצות מן העוני.

גל של אלימות מתנחלים בעקבות הריגת מתנחל

הימנעותם של כוחות צה"ל מהתערבות מעוררת חששות

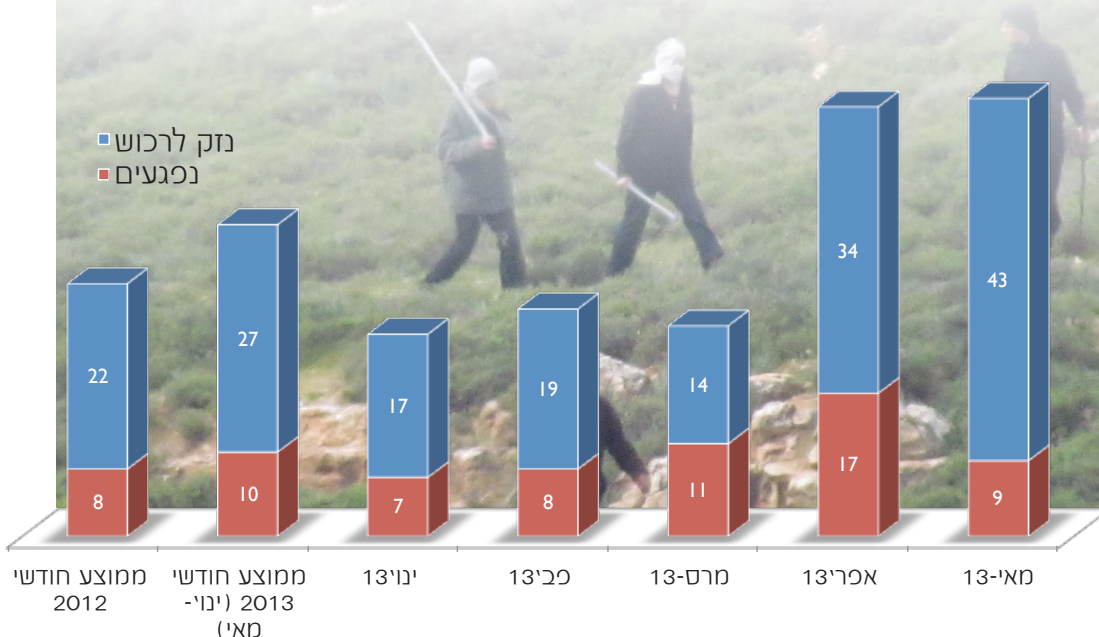
החודש פרץ גל של אלימות מתנחלים בעקבות הריגתו, ב-30 באפריל, של מתנחל בן 32 מהתנחלות יצהר בידי פלסטיני, בצפון הגדה המערבית. בסך הכול רשם בחודש מאי המשרד לתיאום עניינים הומניטריים 52 תקריות במעורבות מתנחלים שגרמו לנפגעים מקרב אזרחים פלסטינים או לנזק לרכוש בבעלות פלסטינית. הממוצע החודשי של תקריות כאלה שנרשם מאז תחילת 2013 גדל ביותר מ-20 אחוזים לעומת הנתון המקביל בשנת 2012 (37 לעומת 30). כן רשם המשרד לתיאום עניינים הומניטריים בחודש מאי חמש תקריות שגרמו לפגיעת מתנחלים או לנזק לרכושם.

בסך הכול נפצעו החודש 48 פלסטינים, 13 מהם ילדים, בתקריות במעורבות מתנחלים, בידי מתנחלים (20) או בידי כוחות ישראלים (28) בעת עימותים בין פלסטינים למתנחלים. 20 פלסטינים נוספים נפצעו ב-30 באפריל (מחוץ לתקופת הדיווח), מייד לאחר הריגתו של המתנחל. כמו כן, במהלך החודש נפצעו ארבעה עשר מתנחלים בידי פלסטינים. החודש גרמו מתנחלים נזק ל-1,700 עצים ושתילים, בעיקר בנפת שכם, נתון המייצג כ-40 אחוזים מהעצים שניזוקו ב-2013 (יותר מ-4,000).

חשש מרכזי שהעלו החודש ארגוני זכויות אדם נוגע להימנעותם של חיילים ישראלים מהגנה על אזרחים פלסטינים ורכושם במהלך מתקפות מתנחלים. ככוח הכובש, ישראל אחראית להבטיח את הסדר הציבורי והבטיחות בשטח הנתון לסמכותה.¹⁴ עם זאת, יש אותות ברורים לכך שחיילים ישראלים רבים בשטח מבינים כי תפקידם הינו בעיקר מתן אבטחה למתנחלים.¹⁵ כך למשל, צילומי וידיאו שצילמו מתנדבי ארגון זכויות האדם הישראלי "בצלם" במרס ומאי 2013 מראים חיילים ישראלים הנמנעים מנקיטת אמצעים למנוע מתקפות על פלסטינים או רכושם, אינם מתערבים לעצור מתקפות כאלה או נמנעים ממעצר של מתנחלים שביצעו מעשי אלימות.¹⁶

הממוצע החודשי של תקריות כאלה שנרשם מאז תחילת 2013 גדל ביותר מ-20 אחוזים לעומת הנתון המקביל בשנת 2012.

תקריות במעורבות מתנחלים שגרמו לנפגעים פלסטינים או לנזק לרכוש פלסטיני

חקר מקרה: אוטובוסים של תלמידות בית ספר הותקפו על ידי מתנחלים בצומת יצהר

בבוקר ה-30 באפריל 2013, תקפו מתנחלים כ-100 ילדות פלסטיניות בגילים שבין 13 ל-15, וכן שש מורות מבית הספר לבנות קיבייה שבנפת רמאללה. התלמידות והמורות נסעו בשני אוטובוסים שכורים, לטיול של בית הספר לפארק ואדי אל בתן שבנפת שכם.

בעודן בדרכן אל הפארק, דקר פלסטיני למוות מתנחל בצומת זערתא/תפוח, בנפת

סלפית. כשהגיעו למחסום לא הורשו האוטובוסים לעבור בו, ולכן נסעו הנהגים בדרך עוקפת. כשהתקרבו לצומת יצהר, ליד התנחלות יצהר, נתקלו בקבוצה גדולה של מתנחלים מלוויים בכ-15 חיילים ישראלים. המתנחלים חסמו את הכביש והחלו לרגום את האוטובוסים באבנים. מתנחלים אחרים חסמו בכלי רכבם את הנתיב הנגדי. לדברי עדי ראייה, במקום נכחו יותר מ-80 מתנחלים, שחלקם ניסו לפרוץ את דלתות האוטובוס ולהיכנס פנימה. על פי הדיווחים, חיילים ישראלים שנמצאו במקום לא התערבו כמשך מרבית המתקפה.

אחת התלמידות בנות הארבע-עשרה סיפרה למשרד לתיאום עניינים הומניטריים על מה שחוותה: "כל השנה חייתי לטיול הזה. בדרך שרנו וצחקנו. ואז השמחה שלנו הפכה לזוועה; כולן התחילו לצרוח ולבכות. אבנים ורסיסי זכוכית נפלו עלינו דרך החלונות. האוטובוס היה מוקף במתנחלים שרגמו אותנו באבנים. המנהלת אמרה לנו לשכב על הרצפה, ואני חושבת שאם היינו נשארות לשבת במושבים היינו מתות. היינו מזועזעות ומבועתות. אני נפצעתי מרסיסי זכוכית. אני לא יכולה להפסיק לחשוב על התקרית."¹⁷

לדברי הנהג של אחד האוטובוסים, עד מהרה התברר שעל מנת להגיע למקום מבטחים יצטרכו לנסוע דרך הקבוצה. בתחילה לא סייעו החיילים לפנות את השטח, ולפחות אחד מהם השתתף במתקפה, לדברי אחד הנהגים, עותמן אל עביסי בן ה-42: "לא ידעתי מה לעשות, הרגשתי כל כך חסר אונים. הילדות צרחו, המתנחלים הקיפו את האוטובוס וידו בהן אבנים, ואז חייל הצמיד לראשי רובה ואיים לירות בי אם אזוז. כוחות ישראלים אחרים עמדו מאחורי המתנחלים והסתכלו. לכל היותר, הם ביקשו מהמתנחלים לזוז לאחור. בסופו של דבר, הכוחות הישראלים פתחו עבורנו את הכביש והובילו אותנו לחווארה, אבל רק אחרי שהמתנחלים כילו בנו את זעמם."

התקרית נמשכה כ-15 דקות. בחווארה, ליד העיר שכם, הגישו חיילים ישראלים אחרים עזרה ראשונה לתשע ילדות ולנהג, שכולם נפצעו מרסיסי זכוכית ומאבנים.

ב-2 במאי התבקשו מנהלת בית הספר ושני הנהגים למסור עדויות לרשויות הישראליות בבית אל, בתיאום של המת"ק הפלסטיני ברמאללה. כשהתבקשו לתאר את מבצעי המתקפה, לא יכלו לעשות זאת משום שרכיבים מהתוקפים היו רעולים ובזירת האירוע שרר כאוס. מפקד ישראלי הודיע למנהלת על מעצרים של ארבעה חשודים, אבל אמר שאם לא יוכלו לספק צילומי וידיאו של המתקפה כראיה, לפני מועד הדיון הבא בבית המשפט, ישוחררו הארבעה. צילומים של חלק מהמתקפה, שצולמו על ידי אחת הילדות, ניתנו לבית אל.

בתקופה שלאחר המתקפה קיבלו כל התלמידות תמיכה פסיכולוגית-חברתית מימק"א, וכמה מהתלמידות שהשפעות המתקפה עליהן היו הקשות ביותר הופנו לטיפול אינטנסיבי יותר.

הכשל למנוע מתקפות ולהגן על אזרחים פלסטינים בזמן אמת הינו חלק מבעיה רחבה יותר של אחריותיות בגין אלימות מתנחלים בגדה המערבית. בעיות אחרות שזוהו על ידי ארגוני זכויות אדם העוקבים אחר הסוגיה הינן חקירות לא מספיקות שאינן מנוהלות כהלכה, והקצאה בלתי מספקת של משאבים. כמה אמצעים של השיטה הקיימת, לרבות הדרישה שפלסטינים יגישו תלונות בתחנות משטרה הממוקמות בתוך התנחלויות, חותרות באופן פעיל נגד שלטון החוק משום שהן מרתיעות פלסטינים מהגשת תלונה. לדברי ארגון זכויות האדם הישראלי "יש דין", מבין יותר מ-780 תיקי חקירה הנוגעים לאלימות מתנחלים שאחריהם עקב הארגון בין 2005 ל-2011, נסגרו יותר מ-90 אחוזים בלא הגשת כתב אישום.¹⁸

אלימות במעורבות מתנחלים מערערת את ביטחונם הפיסי ומחיימת של פלסטינים. כרגע מעריך המשרד לתיאום עניינים הומניטריים כי 110 קהילות פלסטיניות, שכלל אוכלוסייתן מונה 315,000 נפש, פגיעות לאלימות מתנחלים; מבין אלה, כמעט 60 קהילות (שאוכלוסייתן מונה יותר מ-130,000 נפש) מצויות בסיכון גבוה.¹⁹

העתקה של תוואי הגדר בחירבת גיבארה

התפתחויות חיוביות בצד קשיי גישה מתמשכים

ב-1 במאי השלימו הרשויות הישראליות את בנייתו של תוואי גדר חדש בנפת טול כרם, שבמסגרתה פורקו התוואי הישן והמחסום הנלווה אליו. העתקת התוואי, שהחלה ב-2011, באה בעקבות פסיקה של בית המשפט הגבוה לצדק הישראלי מ-2006, שהורתה לצבא הישראלי לשנות את תוואי הגדר באזור בשל ההשפעה השלילית הלא מידתית שלה על קהילת חירבת גיבארה, שאוכלוסייתה מוערכת ב-350 נפש.

התוואי החדש של הגדר מחבר מחדש ליתר הגדה המערבית שטח בגודל כ-2,900 דונמים, כולל שטחו הבנוי של הכפר, שקודם לכן בודד ממערב לגדר. מאז 2003, כשנבנו באזור הגדר והמחסום, נדרשו תושבי חירבת גיבארה להשיג היתר תושב מן המנהל האזרחי הישראלי (מנהא"ז) על מנת להישאר בקהילתם ולהגיע אליה. גישה של מי שאינם תושבי הקהילה, לרבות קרובי משפחה, פלסטינים אנשי שירותי הרווחה והחירום ועובדי ארגונים הומניטריים, הצריכה היתרים או תיאום מוקדם, עובדה שתרמה באופן משמעותי לכידודה של הקהילה.

סילוק המחסום ומערכת ההיתרים ישפר את הגישה לשירותי רווחה ולהזדמנויות מחיה בגדה המערבית. תחבורה ציבורית אל הקהילה וממנה תהיה זמינה כעת, ותסייע להקל את תנועתם של כ-60 עד 100 תלמידים מן הכפר, שעד עתה נדרשו לעבור ברגל במחסום כדי ללמוד בבתי ספר מחוץ למובלעת.²⁰ למטופלים רפואיים תהיה גישה משופרת הן למרכזי בריאות בגדה המערבית והן לשירותי חירום, היכולים כעת להגיע אל הקהילה באין מפריע. גם בתנאים החברתיים חל שיפור, במיוחד בכל האמור בנישואין בין תושבי חירבת גיבארה למי שמתגוררים מחוץ לכפר; שינוי מעין לקהילה ב"אזור התפרי", הנדרש בכדי להשיג היתר תושב, הינו תהליך קשה, ממושך, ולא תמיד אפשרי.

התוואי החדש של הגדר מחבר מחדש ליתר הגדה המערבית שטח בגודל כ-2,900 דונמים, כולל שטחו הבנוי של הכפר, שקודם לכן בודד ממערב לגדר.

כן תשפר העתקת התוואי את הגישה למקורות מחיה. קודם לכן, סחורות שסוחרים ויחידים הורשו להעביר במחסום היו מוגבלות בסוגיהן ובכמותן, לרבות חומרי בניין, שהצריכו הרשאה מיוחדת. בעת הכניסה היו סחורות מסחריות נפרקות במחסום, נוהג שגרם לעיכובים ועלול היה גם לגרום לנזקים. כך, כתוצאה מן ההגבלות הללו, עד 2009 הצטמצמה תעשיית העופות המשגשגת בחירבת גיבארה מ-120,000 ל-20,000 עופות; ועד 2012 כבר קרסה תעשייה זו לחלוטין. מייד עם העתקת התוואי החלו חקלאים לשקם מספר לולים.

למרות שיפורים כגון אלה, התוואי החדש ימשיך להשפיע לרעה על חירבת גיבארה ועל כמה מהקהילות שסביבה. התוואי החדש מותיר שטח בגודל 12,200 דונמים בקירוב מעבר לגדר, לרבות 50 דונמים של אדמה חקלאית בבעלות כמה משפחות מחירבת גיבארה. בעלי האדמות הללו ועובדיהם יצטרכו להגיש כעת בקשות להיתרים על מנת להגיע לאדמותיהם. כמו כן ימשיך תוואי הגדר הקיים להשפיע לרעה על כפרים שכנים, כמו פרעון, א-ראס וכפר צור, שתושביהם הם הבעלים של 4,000 דונמים בתוך המובלעת. אף שתוואי הגדר החדש כולל שני שערים, תנאי הגישה דרך השערים עדיין אינם ברורים. ככלל, הגישה לשטחים חקלאיים שבין הגדר לקו הירוק מתועלת דרך 80 שערים. רוב השערים הללו נפתחים רק בששת השבועות של עונת מסיק הזיתים, ולרוב רק לפרקי זמן מוגבלים במשך היום. בנוסף, בניית הגדר במובלעת חירבת גיבארה ככלל, לרבות התוואי הישן והחדש, גרמה ליישורו של שטח בגודל כ-700 דונמים מאדמות חירבת גיבארה ולעקירתם של כ-1,000 עצי זית.

בדומה למובלעות אחרות ב"אזור התפרי", שירותי חירום ימשיכו להזדקק לתיאום מוקדם בכדי להגיע לאדמות שבין הגדר לקו הירוק, דרישה שגרמה לעיתים קרובות לעיכובים משמעותיים או למניעת גישה. כך למשל, במאי 2012 ניזוקו קשות כ-1,700 דונמים של אדמה חקלאית, לרבות 850 עצי זית, ב"אזור התפרי" של חירבת גיבארה כשגישתם של כבאים של הרשות הפלסטינית לאזור עוכבה.

מיזם חדש מחזק עמידות בקהילות רועים בשטח C

מניעת עקירה כאל גנוב, דרום חברון

אל גנוב (אוכלוסייה - 180 נפש) הינה קהילה נידחת של רועים ובדואים הממוקמת בחלק של שטח C בגדה המערבית. הקהילה, השוכנת במרחק כ-5 ק"מ מסעיר שבנפת חברון, מוקפת בארבע התנחלויות ומאחזי התנחלות.²¹ מקור המחיה העיקרי של התושבים הוא עדר המונה כ-2,500 כבשים ועיזים.

אל גנוב הינה דוגמה מייצגת לקהילות רבות של בדואים או רועים בשטח C: היא מתמודדת עם קשיי גישה לשירותים ועם היעדר תשתיות, אין בה כביש גישה סלול או חיבור לרשת החשמל, המים והביוב. תושביה נאלצים להסתמך לצורכיהם הביתיים והחקלאיים על מים מובלים במיכליות, הנרכשים במחיר גדול עשרות מונים ממחירם ברשת המים. בהקשר זה, צריכת המים בכמה מהקהילות הללו יורדת ל-20 ליטרים לנפש ביום, חמישית מהמלצת

*חלק זה נמסר על ידי ארגון המזון והחקלאות

צילום: אהרון המזון והחקלאות, מאי 2013

אוהלים וצריפים לפעלי חיים פאל גנוב, ליד סעיר, כנדה המטרהפית, נפת חבון.

של ארגון הבריאות העולמי. כמו כן מתמודדת הקהילה עם שורה של לחצים יום-יומיים אחרים, לרבות אלימות מתנחלים והשתלטות מתנחלים על אדמות, וסכנת הריסות, שכולם יחד מציבים את תושבי הקהילה בסיכון גבוה לעקירה.²²

לאור ההכרה במצבן הפגיע במיוחד של קהילות כדוגמת אל גנוב, קהילות בדואים ורועים בשטח C מהוות את אחד מאזורי הקדימות להתערבות הומניטרית שזיהה הליך הפנייה המשולבת לשפ"כ לשנת 2013. בהקשר זה מיישם ארגון המזון והחקלאות של האו"ם, בתמיכת ממשלת קנדה, מיזם השואף להגן על מקורות המחיה של חקלאים ולמנוע עקירה. הרכיב העיקרי של מיזם זה הינו גישה משופרת למים במחיר שווה לכל נפש.

רוב קהילות הרועים - במיוחד בחלקים המזרחי והדרומי של הגדה המערבית, שם ממוקמת קהילת אל גנוב - מקבלות כמויות משקעים מועטות מאוד וחלקן נמצאות במקומות שלמיכליות מים קשה להגיע אליהם. מים מובלים במיכליות עולים בממוצע 50 ש"ח למטר מעוקב (כולל עלויות ההובלה של המים), לעומת עלות של 5 ש"ח מרשת המים ביישוב הסמוך סעיר. באל גנוב, עלויות ההובלה של המים מהוות יותר ממחצית ממחיר המים עצמם, ו-25 אחוזים מהעלות הכוללת של התשומות הדרושות למרעה.

באל גנוב, בכדי לשכר את גישת הקהילה למים ולצמצם את העלויות הנלוות, השקיע ארגון המזון והחקלאות בשיקום של הבורות לאגירת מי גשמים, שכבר היו קיימים במקום אף שמצבם היה רעוע. מוטבי המיזם מדווחים על שיפור ברמות רבות: "יש לי 500 עיזים, אמר גימיל מחמד שלאדה. "כעת אני חוסך 150 ש"ח ביום שבעבר שילמתי עבור מים מובלים במיכליות. בנוסף, אם אנחנו צריכים לקנות מים, כשכמויות המשקעים נמוכות, אנחנו יכולים להביא כעת כמויות גדולות יותר ולחסוך בהובלה." תושב נוסף, זוהור שלאדה, מדווח: "פעם הייתי צריך להביא מים לאוהלים על בסיס יומי, ולפעמים הייתי רוכב על חמור 5-6 פעמים ביום, לבורות מים רחוקים. כעת המים הרבה יותר קרובים וקלים להשגה."

קהילות בשטח C מתמודדות עם שורה של לחצים יום-יומיים, שכולם יחד מציבים רבים מהתושבים בסיכון גבוה לעקירה.

צילום: אחתן הסוון והחקלאות, מאי 2013

תושב אל ג'וב שואב מים מבור ששופץ לא מכבר.

בסך הכול שופצו תשעה בורות מים באזור לשימוש ציבורי, לתועלת הקהילה כולה. מאמציו של ארגון המזון והחקלאות מיושמים תוך שיתוף פעולה צמוד עם משרד החקלאות הפלסטיני וארגונים שותפים מקומיים אחרים, כמו ימק"א. קהילות רועים במצב דומה למצב שבו הייתה אל ג'וב קודם להתערבות - ממוקמות בשטח C וסובלות מגישה מוגבלת ועלויות גבוהות של מים - זוכות לקדימות. קיבולת האחסון הגדולה, ובעקבותיה הגישה הזולה יותר למים, מפחיתה משמעותית את עלויות המים של משקי הבית, ולפיכך מגבירה את עמידותם באזורים מוכי בצורת ופגיעים מאוד. בסך הכול, הפעולות שבוצעו כחלק ממיזם זה עתידות להיטיב עם 4,000 משקי

בית בקירוב בשש נפות שונות ברחבי הגדה המערבית.

לדברי ארגון המזון והחקלאות, כל 1 דולר ארה"ב שהושקע בבורות מים בקהילה מביא לחיסכון של 7 דולרים ארה"ב בעלויות מים, עובדה ההופכת את ההתערבויות ההומניטריות לבניית בורות מים קהילתיים לאחת התגובות היעילות ביותר ביחס לעלותן. עם זאת, במסגרת הליך הפנייה המשולבת 2013, התערבויות חירום בנושא מים לחקלאות סובלות מתת-מימון וזקוקות בדחיפות לתשומת לב.

הערות

1. כך למשל, בעקבות הרחבת שטח הדיג בנובמבר 2012 השקיעו דייגים רבים כספים ברכישת ציוד יקר, לרבות פנסים שנועדו למשוך דגים ממרחק של עד 10 מיילים ימיים, על מנת למקסם את שלל הדיג שלהם בגבול 6 המיילים הימיים. בעקבות ההודעה על צמצום שטח הדיג ל-3 מיילים ימיים, במרס 2012, חששו הדייגים הללו שכעת מצבם גרוע מכפי שהיה קודם להרחבתו של שטח הדיג.
2. מידע זה פורסם באתר האינטרנט של מתפי"ש ב-25 בפברואר 2013, אבל נמחק לאחר מכן.
3. מידע זה נכלל במכתב מן ה-10 במרס 2013, שנשלח לארגון הישראלי לזכויות אדם "גישה".
4. כוח המשמה לענייני הגנה, "עדכון אנליטי על השטחים שהגישה אליהם מוגבלת ברצועת עזה: מעקב אחר הגישה ליבשה ב"אזור החיץ" בעקבות ההסכם מן ה-21 בנובמבר 2012, מאי 2013. את הדוח ניתן לקרוא ב: http://www.globalprotectioncluster.org/_assets/files/field_protection_clusters/Occupied_Palestinian/files/oPt_PC_Analytical_Update_Access_Land_in_ARA_05.2013_EN2013.pdf.
5. שלושה גברים נהרגו בשטחים שהגישה אליהם מוגבלת, בתקריות נפרדות שבהן התקהלו קבוצות צעירים בסמוך לגדר, כאשר חלק מהם הפגינו בעיקבות הפסקת האש. אדם רביעי נהרג בחווה במרחק של יותר מ-1.2 ק"מ מהגדר; עדי ראייה דיווחו שנורה מכיוון הגדר.
6. זהו אומדן שמרני המבוסס על ממוצעים מצטברים, ואינו מביא בחשבון את חודשי השיא של עונת התותים בשנים 2006-2007.
7. ייתכן כי שישה מהאזרחים ההרוגים, ביניהם אישה ושלושה ילדים, נפגעו מטילים שנורו על ידי פלגים חמושים פלסטינים ונחתו בעזה.
8. ראו http://www.globalprotectioncluster.org/_assets/files/field_protection_clusters/Occupied_Palestinian/files/oPt_PC_Update_Accountability_Reported_IL_Violations_05.2013_EN.pdf. העדכון התמקד במילוי מחויבויות על ידי ישראל ואינו נדרש לאחריותו בגין הפרות של החוק ההומניטרי הבינלאומי וחוק זכויות האדם הבינלאומי על ידי פלגים חמושים פלסטינים בעזה. מידע על הפרות שביצעו כל המחויבים למילוי החוק במהלך ההסלמה במעשי האיבה כלול בנספח לדוח הנציב העליון לזכויות אדם מטעם האומות המאוחדות למועצה לזכויות אדם (HCR/22/35/Add.1), מרס 2013, שאותו ניתן לקרוא ב: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A.HRC.22.35.Add.1_AV.pdf.
9. מאז פטיקה של בית המשפט ב-2011, יש לשלם ערבויות בית משפט עבור כל תובע בתיק, דרישה המעלה

- משמעותית את הסכום לתשלום כאשר מספר הקורבנות גדול: במקרים בהם נדחית התביעה, מושתות על התובעים העלויות המשפטיות של המדינה, הנלקחות מכספי הערבות ששולמו לבית המשפט.
10. תיקונים חקיקתיים שונים הרחיבו את הגדרתו של מבצע צבאי. לאחרונה, ביולי 2012, נחקק תיקון (תיקון מספר 8) לחוק הנזיקים האזרחיים (אחריות המדינה), החל רטרואקטיבית מן ה-12 בספטמבר 2005 ומעניק לבתי המשפט את הסמכות לדחות תיקים על בסיס זה כבר בשלב הראשוני, בלא לשמוע עדים או לשקול ראיות. בית המשפט המחוזי בבאר שבע קבע כי הפטור חל גם כאשר הקורבן יכול לאמת את הטענה כי הנזק נגרם כתוצאה מהפרה של החוק ההומניטרי הבינלאומי.
 11. ראו "שיקום בתי ספר בעזה לאחר יעמוד עני", בגיליון מרס 2013 של "המעקב ההומניטרי". את הפעילויות המתוכננות מבצעים כרגע שני ארגוני חברה אזרחית שותפים ומשרד החינוך. המרכז הפלסטיני לדמוקרטיה וליישוב סכסוכים מנהל חמישה צוותי תמיכת חירום פסיכולוגית-חברתית ואנשי מקצוע אחרים בתחום הפסיכולוגי-חברתי. המרכז ההתפתחותי "מעין" מנהל את מרכזי המשפחה ומרחבים יידידותיים למתבגרים, המספקים שירותי יישוג ממוקדים לילדים הפגיעים ביותר. משרד החינוך משקיע בבניית היכולת של יועציו להגיב בצורה טובה יותר למשבר, תוך התמקדות בגישות בנות-קיימא שניתן יהיה לשעתק ולהשתמש בהן בתגובה לאירועים דומים בעתיד.
 12. יחד, שלושת המנגנונים מגיעים מדי שנה לכ-50,000 ילדים ומתבגרים ומטפליהם בהם.
 13. מרכזי המשפחה והמרחבים היידידותיים למתבגרים הוקמו כמשאבים קהילתיים למוכנות ותגובה לשעת חירום המתמקדים בילדים, מתבגרים ומטפליהם. הם מסייעים למשפחות נפגעות הסכסוך לשקם את חייהן, ומספקות מקום שבו ילדים יכולים להילחם ומטפליהם לקבל שורה של שירותי הגנה, כמו טיפול פסיכולוגי-חברתי, חינוך לסיכונים נפלי תחמושת, הכשרה בעזרה ראשונה, פעילויות נופש והזדמנויות מובנות ללמידה. המרכזים הללו ממוקמים באזורי שוליים ו/או אזורי סיכון גבוה, כמו מחנה פליטים ובקרבת השטחים שהגישה אליהם מוגבלת.
 14. ראו סעיף 43 של הנספח לתקנות האג משנת 1907 וסעיף 27 של אמנת גינבה הרביעית בדבר הגנה על אזרחים בימי מלחמה.
 15. ראו "יש דין", "מרואית חוק: אכיפת חוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית", 2006 והדוח הרשמי של עויד טליה ששון, "חוות דעת (ביניים) בנושא מאחזים בלתי מורשיים", ה-31 במרס 2005.
 16. "בצלם", "כוחות הביטחון כשלו בהגנה על פלסטינים מפני תקיפות מתנחלים באירועים שתיעד בצלם בשלושת החודשים האחרונים", 29 במאי 2013. ארגון "בצלם" כתב לרשויות הישראליות וקרא לחקור פעילות מתנחלים ואת התנהגותם של חיילים ישראלים במקרים כאלה.
 17. העדויות המובאות כאן נמסרו למשרד לתיאום עניינים הומניטריים בשפ"כ ב-30 במאי 2013.
 18. "אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית", נתוני מעקב של "יש דין" 2005-2011, מרס 2012, <http://www.yesh-din.org/he/infocatem.asp?infocatid=190> ותקפות מתנחלים במאי 2013.
 19. באומדן הפגיעות של כל קהילה נלקחו בחשבון הקריטריונים הבאים: א. תכיפות האלימות. ב. חומרת האלימות. וג. בידודה של הקהילה. לפרטים נוספים של האומדן ראו גיליון אוגוסט 2012 של "המעקב ההומניטרי".
 20. מספרי התלמידים כוללים תלמידים מגיל בית הספר היסודי ועד לאוניברסיטה. פתיחתו של בית ספר יסודי בכפר, ב-2012, צמצמה את מספר התלמידים שעברו במחסום מדי יום, מ-100 ל-60.
 21. פני קדם, אספר (מיצד), איבי הנחל ומעלה עמוס.
 22. במרס ואפריל 2013 חילקו הרשויות הישראליות צווי הריסה שהשיעור על כל המבנים בכפר זה, לרבות מבני מגורים, אוהלים, מחסנים לבעלי חיים ובורות מים, וכיו"ב. המקרה נמצאת כעת בבדיקה בבתי המשפט הישראליים. כמו כן מדווחים התושבים על מריבות אלימות עם מתנחלים בקרבת מקום. כך למשל, בשלהי מרס 2013 אימו עשרה מתנחלים, חלקם חמושים, כנסק על רועים מאל גנוב בעת שכלבם תקף את עדריהם של הרועים, והרג שתי עיזים. במקרה אחר, בשנה שעברה, מתנחלים מהתנחלות אספר (מיצד) השמידו כליל 30 מעצי הזית של הקהילה. תושבים מדווחים כי ילדים סובלים ביותר מן ההשפעות המזיקות של התקריות הללו, ואומרים כי רבים מן הצעירים בקהילה אינם מסוגלים לישון ונתונים במצב של פחד מתמיד בגלל מתקפות כאלה. ילדי אל גנוב לומדים בסעיר (במרחק כ-5 ק"מ) והקהילה משלמת מדי יום 70 ש"ח לכיסוי עלויות ההסעה שלהם.

סוכנויות א"ם וארגונים התורמים לדוח זה:

United Nations Children's Fund (UNICEF), United Nations Development Programme (UNDP), United Nations Development Fund for Women (UNIFEM), United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO), United Nations Food and Agricultural Organization (FAO), United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), United Nations Office for the High Commissioner of Human Rights (OHCHR), United Nations Population Fund (UNFPA), United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (UNRWA), United Nations Special Coordinator for the Middle East Peace Process (UNSCO), World Food Programme (WFP), World Health Organization (WHO), Al Haq, Badil, Save the Children (UK), Defence for Children International – Palestine Section (DCI-PS), Oxfam GB, Palestine Hydrology Group (PHG), Campaign for the Right to Enter, Action Against Hunger (ACF).

לפרטים ולמידע נוספים נא לפנות למר יחזקאל ליין, lein@un.org, טל: 5829962 02

הנוסח המחייב הוא הדוח המלא בשפה האנגלית; לקריאתו פנו לאתר OCHA:

http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_the_humanitarian_monitor_2013_06_25_english.pdf

טבלאות עם נתונים מפורטים על מדדי הגנה ניתן לקרוא בדוח בשפה האנגלית,

http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_the_humanitarian_monitor_2013_06_25_english.pdf